

P o p i s

a krátké dějiny premonstrátského mužského
kláštera /kanovníků/

N o v á R í š e na Moravě
od Cyrila Ž í d k a , klášterního kněze.

V jedné tiché přívětivé krajině moravské vrchoviny, 2,5 míle od zastávky SZ dráhy stanice Moravské Budějovice, na okresní silnici mezi Želetavou a Telčí, v bývalém jihlavském kraji položený, působí klášter Nová Říše s městysem stejného jména na cestující, zvláště pěkným klášterním kostelem, příjemným, blahodárným dojmem. Byl založen v r.1211 Markvardem, ze slavného rodu pánů na Hrádku - který byl podle staré listiny zván "Supremus militiae dux" - a jeho chotí Vojslavou, a sice pro ženský chór /kanovník premonstrátského řádu.

Z původní klášterní budovy a kostela nyní už nic neexistuje, neboť nynější klášterní kostel, ve kterém se konají také farní bohoslužby /farní Nová Říše nemá vlastní farní kostel/, byl vybudován proboštem Matoušem Sebastanským na místě dřívějšího, už velmi poškozeného kostela a, jak nárožní kámen za hlavním oltářem ukazuje, 1678 stavba jím byla dokončena, ačkoli ostatní úprava kostela byla ukončena teprve 1682. Nynější konventní budovu začal stavět Adam Skotnický 1616; prelaturu, trakt s velkým sálem a úřednickými byty vystavěl opat Nepomuk Pelikán 1808. Klášter nyní tvoří dvě úplné kvadratury. První, větší, u hlavního vchodu do kláštera, má uprostřed bazén, do kterého přitéká voda vodovodem, existujícím už od 17.stol. Celá klášterní budova je vystavěna na jedno poschodí. Západní stranu této kvadratury tvoří prelatura s četnými pokoji mezi nimiž nejpěknější, tzv."biskupské pokoje" jsou položeny k jihu. Na přední straně na sever je velký sál, malovaný Červinkou s výjevy z římské mytologie. Po obou stranách sálu jsou

vždy dva pokoje s pěknými nástěnnými malbami, pak tři pokoje s pěkným výhledem k výletnímu lesíčku "Borovičko" přes zahrady, rybník, les a louky - a malý akusticky stavěný zimní refektář. Vně při jižním a zároveň hlavním průčelí kláštera je několik pěkných pohostinských pokojů; v přízemí se nachází byt faráře a byty klášterních zaměstnanců, služebnictva a různá sklepení. Na východní straně souvisí konventní budova, v které je křížová chodba, s první kvadraturou. V konventě je v přízemí na sever vlastní refektář opatřen štukovými ozdobami. Tam se také nachází portréty zakladatelů Markvarda a Vojslavy v životní velikosti, pak /portrét/ generálního opata z Prémontré - Claudia Honorata "ukasa z Muin, za něhož byla Nová Říše povýšena na opatství; všechny tři portréty od Krackera. Dále klášterní archiv a vestiář pro kostelní roucha. V konventu jsou téměř výhradně suché a zdravé byty. V hořejším patře se nachází sice nevelká, ale úhledná knihovna, jejíž klenba byla zdobena nádhernými freskami - zobrazeními ze života sv. Norberta od malíře Mayera z Brna 1752. Čítá 17.000 svazků, má mnoho cenných rukopisů, mezi nimiž nejcennější: cisterciácký antifonář, který pochází ze Sedlce. Bohužel, při požáru 1813 utrpěla knihovna velmi velké škody, neboť na 6.000 svazků, mezi nimi i inkunábule a bolanidisté, se staly obětí dvěma pronikajícími plameny, neboť oheň se zmocnil tak klášterní budovy a kostela, že se nevědělo, kde by se mělo nejdříve zakročit proti ničivému živlu. - Dnešní křížová chodba má jen tři strany, protože čtvrtá musela být zničena 1825 k vůli zchátralosti. U vchodu do křížové chodby byla až do velkého požáru 1683 kaple Neposkvrněného Početí P. Marie, která, protože byla pravděpodobně stavěná z vápence, byla ohněm tak poškozena, že se nedalo podniknout nic, aby byla obnovena.

Na jižní straně konventní budovy se zdvíhá v renesančním stylu zbudovaný impozantní klášterní chrám ke cti sv.apoštolských knížat Petra a Pavla, ze dvou stran obklopený hřbitovem. Zevnějšek kostela potřeboval už značnou opravu, zejména kostelní věže, jejichž obnova a rekonstrukce má být provedena ještě letos; co se však týká vnitřku kostela utvořila pravá zbožnost ta základní umělecký smysl předků kostel skutečně důstojným domem Božím, neboť celé vnitřní zařízení a vybavení je tak vznešené, symetrické, harmonické a zbožné, že to sotva mohlo být jinak žádáno a vymyšleno. S výjimkou obrazu hlavního oltáře pracovali na výzdobě kostela jen domácí a vlastenečtí umělci. Jak již bylo řečeno, byl klášterní kostel, který je ve vnitřním prostoru 45,25 m dlouhý, v lodi 12,80 m a v presbytáři 9,20 m široký, vystavěn v r. 1682, ale hned v následujícím roce postižen strašným požárem, při němž se zřítily klenba. Kvůli těžkým dobám mohl být kostel obnovován jen pomalu, takže se teprve 1772 - když již 1767 nové varhany s 23 rejstříky, jedním manuálem a jedním pozitivem, zhotovené Bedřichem Semrádem, novoříšským občanem, o svátku sv.Petra a Pavla poprvé doprovázely chorál 24 kanovníků - mohlo mluvit o dokončení kostela.

Smělý a obratný štětec malíře Krackera ze Znojma zobrazil na fresce na klenbě nad presbytářem předání nebeských klíčů sv.knížeti apoštolu Petrovi, přičemž Spasitel svou levicí ukazuje na jednu na skále vystavěnou kopulovitou budovu - představující církev. Jako doplněk tohoto tabla slouží čtyři nad pilíři namalované postavy, po dvou na evangelní a epištolové straně, které představují Evropana, Asiata, Američana a Afričana, a chtějí ukázat na to, že Církev Kristova, by měla být rozšířena do všech částí světa. Právě tak vysoce uměleckým je znázornění Pavlova obrácení, jak on, cestující do Damašku, otřesen

hlasem "Šavle, Šavle, proč mě pronásleduješ?" padá s koně na zem; toto je na klenbě lodi. Skutečně důmyslně je vymalována postranní kaple Bolestné Matky Boží na epištolní straně. Na její stropě je znázorněn hořící keř, ze kterého vyzařuje jméno Maria; nad kaplí lze přečíst nápis: "Vadam et videbo, quare non comburatur" /Půjdu a podívám se, proč keř neshoří/. Tento má vztah k oltářnímu obrazu Bolestné Matky Boží v této kapli, který malovaný na dřevě existoval již v 17.stol. a byl zavěšen v jednom konventním pokoji. Ačkoliv roku 1683/ kostel a celý klášter vyhořel, zůstal tento obraz visící na obyčejném konopném provázku, ač malovaný na dřevě, zcela nepoškozený, ačkoliv kolem dokola všechno shořelo, a proto byl dán snad ještě zbožným proboštem Matoušem Sebastanským do této kaple a později opatem Nepomukem Výmínko opatřen nynějším rámem a od té doby je u lidu ve velké úctě. Kracker kromě všech fresek opatřil tento kostel ještě 19 zdařilými obrazy na plátně: a sice: namaloval 4 postranní oltářní obrazy: Zvěstování P.Marie, umírajícího sv. Josefa, sv. Norberta a sv. Jana Nepomuckého - zvláště ten poslední upoutá diváka svou originalitou, pak křest Kristův v gremiu a 13 svatých premonstrátského řádu, které jsou v oválných rámech opatřeny dřevořezbou, umístěny pod horními chrámovými okny symetricky na zdi. Se spokojeným výrazem pozoruje Kracker své dílo z hudebního chóru, neboť on je ten muž zobrazený v kostýmu minulého století na evangelní straně, o kterém říká tradice, že je to Krackerův portrét, malovaný jeho dcerou. Jestliže Kracker svou práci, svého náboženského ducha a smysl pro křesťanské umění uvedl na světlo dne, tak ani ostatní umělci, kteří na chrámu i v něm pracovali, nezůstali ani v nejmenším pozadu. Tak je především hlavní oltářní obraz sv. Petra a Pavla majestátním, vysoce uměleckým obrazem. Škoda, že jeho malíř Adam Enz během práce zemřel v Benátkách, neboť při prvním pohledu se pozná, že ještě poslední tahy štětcem na obraze chybí;

tento obraz je vysoký a široký, stál 1.500 zlatých a byl pořízen roku 1704. Úctyhodný obraz sv. Augustina je na oltářním kredenci, který podle výroku odborníku je jeden z nejzdařilejších mezi obrazy novoříšského kláštera; tento byl zhotoven malířem Steinerem z Jihlavy za 40 zlatých.

Co se týká sochařské práce, lze říci, že štála, kterou věnoval klášteru budiškovický majitel Max, svobodný pán z Cantelmo a jehož truhlářem z Horní Itálie roku 1696 zhotovena, zvláště opatská a převorská štála jsou ryzí prací; kazatelna ale na epištolní straně je mistrovským dílem sochařského umění. Je velká a prostorná, umístěna u kostelní stěny a má v základu podélný osmiúhelník, který je však jen na stropě úplný, zatímco kazatelna sama má navenek jen 5 stran. Na této straně jsou výklenky, v nich se nachází 4 svatí evangelisté a v pátém dva objímající se andělé - každá tato figurka je vysoká 68 cm. Všechny hrany a okraje kazatelny jsou zdobeny bohatými a vkusnými řezbami. Strop nad kazatelnou je vysoký a skládá se, možno říci, se samých postav, ozdob a arabesek. Na spodní straně jsou v každém rohu umístění andělé, mezi nimiž se vinou girlandy, na horní straně zdobí rohové hrany 6 postav, sv. Barbora, Cecilie, Kristina a dvě další sv. panny, každá z nich 70 cm vysoká, a na nejvyšším vrcholu stropu sv. archanděl Michael s mečem přes 1 m dlouhým. Základ celé kazatelny je tmavězelený, postavy a ozdoby jsou většinou postříbřený zinek, zčásti jsou pozlaceny, tato práce byla provedena litcem Hennevoelem z Prahy 1755-1757 za 88 zlatých 30 krejcarů CM. Hlavní oltář s náležitě velkou tumbou zdvíhá se kopulovitě nad tabernakulem, podepřený z obou stran vždy třemi sloupy zhotovenými ze sádrového mramoru a vybavenými pozlacenými ozdobami. Na obou oltářních křídlech bíle štafírování 2,5 m velcí cherubíni, kteří se v úctě klaní Nejsvětějšímu, při jejichž zhotovení se sochaři skvěle podařily proporce.

Za hlavním oltářem se nachází v obou rozích /apsida není zaoblená/ postavy, které představují sv. Vavřince a Štěpána, rovněž vysoké 2,5 m a bíle štafírované, které zhotovil sochař Sebald z Dačic. Kromě hlavního oltáře je v kostele ještě 7 bočních oltářů a sice Zvěstování P. Marie, sv. Josefa, sv. Norberta a sv. Jana Nepomockého, všechny čtyři s jednoduchou, hladkou, mramorovou tumbou a pozlacenými ozdobami, z nichž vyčnívá vždy po čtyřech krátkých svícnech. Oltář Bolestné Matky Boží má tumbu ozdobenou basreliefem - řezbami vyhnání prarodičů z ráje a narození Aristova, na ní spočívá vkusný sarkofág s ostatky sv. Candidy. Nad ním visí na stěně výše jmenovaný milostný obraz Bolestné Matky Boží. Proti tomuto oltáři je druhá boční kaple, stejně velká, s oltářem sv. Kříže. Tato tumba je také ozdobena basreliefem, který představuje modlitbu Spasitele v zahradě v Getsemanech, a jeho pohřbení; na oltáři po obou stranách tabernákula jsou pěkné zasklené skřínky, v jedné vyřezané korunování Krista trnovou korunou, v druhé Kristus nesoucí kříž; tento, stejně jako ozdoby na tumbě zde a u Bolestné Matky Boží vyřezány sochařem Franzem Kambem z Telče. Nad tabernákulem tohoto oltáře se zvedá velký kříž i s Ukřižovaným, bíle štafírovaným.

Hlavní oltář, křesťanský oltář a zvláště dva posledně jmenované oltáře jsou ozdobeny vkusnými skřínkami s relikviáři. Pod dvěma posledními oltáři se nacházejí hrobky ve stejném rozměru, jaký mají kaple, do kterých byli pohřbíváni klášterní kanovníci /kapituláři/ od 2. pol. 17. století do roku 1780. Pod věžemi jsou ještě po obou stranách kostela malé kaple; v té na evangelní straně - byla zřízena 1863 opatem Arnoštem Širkem - sedmý boční oltář s obrazem sv. moravských apoštolů Cyrila a Metoděje, od Zeleného z Brna. V kapli na epištolní straně je postaven Boží hrob. Hudební chór je prostorný, pro postavení zpěváků a hudebníků nepříliš

praktický, protože téměř polovina - totiž prostor kolem hracího stolu varhan - je o vysoký schod výše než zbytek. Presbytář je pokryt mramorovými deskami z Tišnova, loď obyčejnými kamennými deskami. Všechny kostelní lavice jsou zdobeny řezbami. Na hlavním průčelí kostela, které je vystaveno povětrnostním vlivům, proto také má být při nejbližší renovaci natřeno olejovou barvou, jsou asi v polovině umístěny ve výklencích socha sv. Augustina vpravo a sv. Norberta vlevo a na nejhořejší fasádě Imakuláta. Věže jsou vysoké 51,5 m; jejich střecha je hruškovitá, krytá šindelem a do jejich hrotů jsou vsazeny místo obvyklého kříže plechové postavy sv. Petra a sv. Pavla. V pravé věži se nachází hodiny, v levé tři zvony, které jsou laděny v akordu D-moll: v F, A, D, první ke cti sv. apoštolů Petra a Pavla 896 Ko...., druhý ke cti sv. Norberta 448 Ko ..., třetí je ke cti sv. Augustina 224 Ko... těžké, všechny tři odlité Clementem Stecherem v Brně a 21.8.1814 posvěceny. Kostelní střecha, na které je umístěna věžička "sanctus" s jedním zvonek, je krytá šindelem.

Mezi klášterním kostelem a konventními budovami se nachází ještě sakristie a kaple sv. Anny - ta je sice nejstarší budovou kláštera, ale nepřečkala husitské války, neboť za Prokopa Holého 1430 byl celý klášter i s kostelem vypálen a zničen; prostor pod kaplí zaujímá hrobka. Kaple je celá vymalována freskami. Klenbu zdobí deset v modré barvě vyvedených egyptských obrazů, znázorňujících různé ctnosti, mezi nimi se vinou arabesky, a nahoře na stropě je na fresce zobrazena Neuposkvrněná. Kaple má oltář ze dřeva ke cti sv. Anny. Na tumbě je sarkofág s ostatky sv. Euprepie. Nad ním je ve velké zasklené skřínce, mezi osmi oltářními sloupy socha sv. Anny, která drží na pravé ruce Matku Boží, na levé Ježíška. Pozoruhodností na tom je, že všechny tyto tři postavy jsou vytesány z jediného kamene, celý oltář je bohatě zdoben

vybavený jemnými pozlacenými ozdobami. Za zmínku stojí čtyři obrazy v rámech za sklem, které visí na stěně; všechny jsou jemnými basreliefy ze dřeva a jsou potaženy postříbřeným zinkem. První představuje sv. Norberta jako arcibiskupa v Magdeburku, druhý sv. Augusti-
na, jak káže proti heretikům; dva zbývající jsou milostné obrazy Matky Boží. U stěny jsou chórové lavice a kaple je obložená kamennými deskami. V kapli sv. Anny se konávala kapitula, pak se tam konávaly obláčky noviců a skládání profese a byli tu vystaveni zemřelí bratři před pohřbem. U kláštera jsou tři zahrady - prelát-
ská, konventní a zeleninová, ty spolu s rozsáh-
lým majetkem Novou Říší, Bohuslavicemi, Sedla-
ticemi a Vystrčenovicemi činí společný objem
statku 1474,92 ha, přičemž hlavní příjem dáva-
jí lesní porosty. Dále jsou klášterem inkorpo-
rovány 4 fary: Nová Říše, Stará Říše, Krasnice
a beneficium v Dlouhé Brtnici, připojené opatem
Dr. Václavem Krátkým 1871. Osobní stav tvoří:
jeden infulovaný opat a zemský prelát, 8 kněží
se slavnými a jeden s jednoduchými sliby.

D ě j i n y

I. Nová Říše jako ženský klášter /1211 - 1596/

Sv. Norbertem založený premonstrátský řád se brzy rozšířil po celé Evropě a existovala už většina klášterů tohoto řádu v Čechách a na Moravě, když za papeže Inocence III. a Otty IV. v krvavých křižáckých válkách byl v r. 1211 Markvardem z Hrádku a jeho chotí Vojslavou založen také ženský klášter Nová Říše. Klášter vděčí za svou existenci jednomu ze slibů na poděkování, které učinil Markvard, neboť pod portrétem tohoto zakladatele kláštera, který se nachází v refektáři lze přečíst nápis: Markvard z Hrádku založil 1211. "Victor, ipse morte victus, obiit." Výslovně se nachází na tomto portrétu věnování: Dei, Deiparae, et Norberto. Ex voto. Tento portrét existuje ovšem teprve od 2. pol. předešlého století, ale protože jej Kracker převzal z jednoho staršího obrazu, dalo by se z toho pra vdivě uzavřít, že Markvard učinil slib, že zřídí tento klášter v Nové Říši, když se vrátí zdrav z křižáckého tažení nebo jako vítěz z boje, o čemž není známo nic bližšího. Proto je také představeno na portrétu v pravém dolním rohu založení hradu. Markvard zemřel 24. října 1220 a Vojslava 18. března 1221. Protože každoroční připomínková mše svatá za tohoto zakladatele se koná 29. ledna, zdá se, že tento den je dnem založení kláštera.

Markvard byl velmi bohatý, neboť jeho majetky se rozprostíraly od Budišovic až k Jihlavě. V čem ale založení kláštera v N. Říši vlastně záleželo, se dnes nedá přesně zjistit a sice z nedostatku dokladů, neboť roku 1430 byl klášter zcela zničen Prokopem Holým, 1619 se ho zmocnili nekatolíci; 1683 se staly dokumenty

kořistí plamenů a kromě toho přišly již 1596 mnohé do cizích rukou a s nimi také statky, takže nyní zakládací listiny kláštera nejsou k dispozici ani v originále, ani v opisu. Přesto ale musely být majetky kláštera značné, neboť podle dokumentů až dosud uchovaných patřila již tehdy klášteru část N.Říše, jeden lán ve St. Říši, desetina Markvartic, Svojkovice, Velké a Malé Štítky /nyní Sady/- Oedungen mezi Vápovicemi a St.Říši /Pfaffendorf, nyní zvaný Hladov, Sedlatice, Olšany, Římov, Liepolc a Veselí, také Nepomuk zvané; - dále svobodný dvůr u Mezříčka, desetina Červ. Hrádku a Starče, vesnice Budějovičky, /Oedungen na cestě do Krasonic/, vesnice Vranůvky u Bohuslavic, ves Vicenice, ves Martínice u Klobouk, 4 lány ve Vilímčici a 2 vinice v Polehradicích u Klobouk. Premonstrátské anály udávají, a po nich /domácí/ historik Norbert Ritschel, že první "jeptišky" byly do Nové Říše přivezeny ze Křtin; protože ať bylo historicky potvrzeno, že ve Křtinách samostatný ženský klášter, zvláště v té době, nikde nebyl, nedá se jinak usoudit, než že by Kounice u Brna měly dodat první kanovnice pro Novou Říši. Tyto sestry byly podřízeny jedné převorce, volily si v kostele Neposkvr. Početí probošta z profesů kláštera Zábrdovice, který pak musel být potvrzen od tamějšího opata, který byl zároveň otcem opatem novoříšského kláštera. Probošti vedli dozor a správu klášterního majetku, nesměli ale bez povolení konventu a otce opata nic dělat a zastávali zároveň buď sami nebo s jedním kaplanem duchovní správu ve farním kostele sv. Petra a Pavla; stejně jako jiný kněz řádu spravoval excurrento faru ve St.Říši do roku 1634. Pro ztrátu mnohých listin, které z části shořely, zčásti byly "zašantročeny",

skýtají listiny, které jsou k dispozici, jen sporý materiál k dějinám ženského kláštera a s výjimkou jen několika řeholnic je nám zcela neznámo pořadí převorek i seznam profesních sester. Teprve Adamem Scottem začíná soubor historických dat.

První jménem známý probošt byl I. Gottfried ze Zábrdovic, který se o Novou Říši velmi zasloužil /1257-1278/. Usiloval spravovat klášterní majetek svědomitě a obhajoval práva kláštera. Vyměnil roku 1257 dvě v Polehradicích ležící vinice s klášterem Zábrdovice za jednu zahradu a dva lány ležící v Nové Říši, bránil v témže roce patronátní práva na St.Říši proti Ludmile, švagrové zakladatele a jejímu synu Markvardovi, která sice nevyhrál, ale komise ustanovená Almützer /olomouckým/ biskupem Brunem, sestávající ze 4 smírčích soudců, Theodocha, opata ze Zábrdovic, Mikuláše, probošta z Olomouce, magistrů Jana, arcidiakona z Přerova a Otty, faráře od sv. Jakuba v Brně, přisoudila klášteru jeden lán ve St.Říši, dále pak velký a malý desátek Markvartic, Svojkovic atd. a stejně jeden lán ve St.Říši jako desátek staroříšského faráři za duchovní správu. Neznámý je výsledek stížnosti, kterou vedl probošt proti benediktinskému opatství v Třebíči kvůli zkracování práva na desátek ze Starče, v kteréžto záležitosti byli papežem Alexandrem IV. ustanoveni smírčími soudci opati ze Želiva a Gerasu, pak probošt z Doubravníka. Gottfried dosáhl roku 1276 od Přemysla Otakara II. privilegia, že všechny peněžité pokuty, ke kterým budou klášterní poddaní soudy odsouzeni, neprijdou soudu, nýbrž klášteru. Za téhož probošta byla vystavěna kaple sv. Norberta na pahorku v Nové Říši, lidově zvaná Hrad, nyní také "na Norbertě" a do ní každoročně vedené procesí z klášterního

kostela o neděli v oktávě sv. Norberta. Později bylo při ní vystavěno obydlí pro jednoho kaplana, které existovalo ještě 1609; byl tam také hřbitov. Kvůli existenci této kaple a bytu kaplana "na hradě" je udržováno až do dneška v Nové Říši mylné tvrzení, že tam sídlil probošt s kaplanem. Tento první probošt, který se tolik zasloužil o klášter zemřel roku 1278. Následovali ho probošti II. Visimír /1278-1290/, III. Otto /1290-1299/. Ze čtvrtého probošta IV. Mersylia /1300-1311/ zanechal Smil de Castello, pán ze St. Říše, se svou chotí Evou 1301 klášteru již proboštem Gottfriedem 1257 činěný nárok na patronátní právo ze St. Říše a Jaroslav z Jakubova a jeho dcera Sudka darovali klášteru "pololán" kromě malého lesa v Jakubově. Ostatně i přes mnohé pohromy a živelná neštěstí prosperoval klášter stále víc a jeho blahobyt utěšeně vzrůstal: zčásti dary, částečně koupěmi rostl majetek po celé století až k husitským nepokojům. Za V. Bernarda /1311-1320/ dosáhl klášter patronátního práva nad Krásonicemi od Vratislavy, vdovy po + Štěpánu Kokorskému z Taubensteinu, pána na Krásonicích. Za VI. Gerharda /1320-1330/ zakoupil klášter roku 1320 dvůr i pole, louky a lesy v Nové Říši za 61 marek, po 64 groších za jednu marku. Po Gerhardovi následoval VII. Ničislav /1330-1345/, za něhož papež Jan XXII. potvrdil klášteru jeho statky a privilegia a bere je pod svou zvláštní ochranu /1331/. V dobách zbožného probošta VIII. Heřmana, který bohužel byl v čele kláštera jen krátký čas /1345-1348/, získal klášter tři lány v Cickrajově od panny Eufemie, dcery tamního majitele. - Právě tak krátká byla vláda dvou následujících proboštů IX. Hanzlina /1348-1353/ a pak X. Jindřicha /1353-1355/. Počátkem byla magistrou konventu panna Jitka, jejímž úsilím byl majetek zmnožen, neboť skrze

ni klášter získal nové statky u Horní Slatiny - později za probošta XI. Hostislava /1355-1363/ který roku 1355 jako ustanovený smírčí soudce přiřkl kapli na Špilberku u Brna tamějšímu královskému klášteru, totiž 5 1/2 lánu polí, luk a lesů ve vesnici Loučka u Dlouhé Brtnice; pak za probošta XII. Jana /1363-1375/ majetek v Závišné-Volešné, tyto statky měl klášter až do roku 1870. Tato Jitka, která ještě v dobách probošta XIII. Martina /1378-1384/ buď pro vysoké stáří nebo pro věchost převorky Kláry klášter vedla a po ní se sama stala převorkou, získala si o klášter takové zásluhy, že Adam Scott neváhá nazývat ji v necrologiu druhou zakladatelkou.

Papežský legát, Pius biskup z Grau, propůjčil novoříšskému klášternímu kostelu roku 1380 na "přímluvu" komorníka markraběte Prokopa odpustky 100 dní na svátky Narození, Zmrtvýchvstání, Nanebevstoupení Páně a Letnice; pak na mariánské svátky, na svátky apoštolů a svátky čtyř svatých církevních učitelů: Ambrože, Jeronýma, Řehoře a Augustina. Po krátkém "představenství" Hostislava následovalo ještě kratší proboštování XIV. Otíka /1385-1389/. Za XV. Předbora /1389-1428, dobrého řeholníka a nábožného probošta, dosáhla Nová Říše "nejvyššího lesku" snad své celé existence. Jeho poctivost, jeho nezměnitelná horlivost pro "dobro" kláštera a skutečně mateřská svědomitost převorky Jitky, její zbožný způsob života, získaly klášteru mnoho přátel a přivedly ho k rozkvětu. Přece však nejednou byl nucen střežit duchovní i materiální štěstí kláštera, neboť ještě týž Předbor a převorka Jitka museli dvakrát zažít zpusťování kláštera husity /1423 a 1427, až Jitka 25.4.1427 a probošt 1428 byli povoláni "na lepší do onoho světa". -

Nejtvrďší úder utrpěl klášter od Prokopa Holého nebo Staršího který jej zcela zničil. Probošt XVI. Ondřej /1428-48/ uprchl s řeholnicemi do Telče, kde se jim dostalo přátelského přijetí v ženském klášteře u Sv. Ducha. Tím, že klášter byl zničen, většina jemu patřících osad byla rovněž plundrována a "oholena" a pozemky přešly do cizích rukou částečně prodějem, aby klášter znovu mohl být vystavěn, částečně anektováním od nekatolíků, později za pronásledování katolického kléru, který od nich trpěl - vzal blahobyť kláštera očividně "za své", ano, klesl úplně, takže následující probošti se museli snažit, aby jej udrželi a nově se ucházet o potvrzení jeho práv a privilegií, jak se to dělo hned za následujícího XVII. Michaela I. /1448-1462/, kdy roku 1453 král Ladislav klášteru jeho majetky, práva a privilegia potvrdil. XVIII. probošt Prokop /1462-92/ bránil směle majetek a práva kláštera stejně jako tehdejší převorka Kateřina. V roce 1467 ... IV. Non. April vynal papež Pavel II. klášter z každé jurisdikce olomouckého biskupa, jakož i z vedení "subsidií charitativní" a prohlásil za bezprostředně podléhající sv. Stolci. Jak velice se zmenšil také příjem proboštů, dokazuje okolnost, že XIX. probošt Bartoloměj /1492-1503/, hned po své volbě byl nucen za účelem odstranění dluhů převorky Voršily prodat část svých příjmů, a sice úroky z rybníka a 100 zlatých a k tomu ještě se zavázat k odsloužení několika mší sv. u oltáře sv. Magdaleny, který převorka postavila. nedosti na tom, že klášter osudnými ranami /byl/ tak postižen /již roku 1423/, měly ho ke všemu potkat ještě vpravdě egyptské rány. Aby ochránil klášter před utiskováním sousedních nekatolických pánů dal Vladislav II. král český, klášter v ochranu mocným pánům z Jindř. Hradce, majitelům Telče, a sice Jindřichovi,

vrchnímu zemskému komořímu českému roku 1497, ale již jeho syn Adam z Jindř. Hradce dovedl rovněž získat ochrannou vládu nad naším klášte-rem, který navzdory klášterním privilegiím po smrti probošta Bartoloměje 1503 v den sv. Magdaleny dosadil kláštera za probošta jistého Křištofa Peugara z Reitzenschlagu, světského kněze z pasovské diecéze. Tento probošt, který také náhodou obdržel aprobaci otce opata, místo aby spravoval klášter a staral se o jeho blaho, utiskoval jej právě tak jako nekatolíci, a když již vznesla převorka proti němu stížnosti a žaloby, uprchl sám roku 1516 a ukradl kláš-teru vedle jiných drahocenností také Markvar-DEM a Vojslavou darovaný velký stříbrný a pozlacený kříž, jak plyne z vyšetřování z roku 1516. Od tohoto trápení osvobozeny, ale také o mnoho drahocenností olopeny, zvolily sestry roku 1516 zábrdovického profesa Jakuba ze Stern-bergu XX. proboštem /1515-1521/, který se o Novou Říši dobře staral a byl zvolen opatem v Zábrdovicích. Probošti XXI. Zikmund /1521-1542/, XXII. Ondřej II. /1542-1555/, XXIII. Michael II. /1556-1559/ se sice starali o blaho kláš-tera, přece jeho stav nebyl velmi utěšený, proto museli také mnohé majetky prodat, k tomu ještě přišlo utlačování od nekatolíků, zvláště od domnělého ochránce Zachariáše z Hradce, který 1560 vstoupil na klášterní majetek jako bosens-ský beg a sestrám vlastně vnutil svého zámecké-
ho kaplana, světského kněze Matyáše za probošta. Dvakrát si stěžovala převorka Anna u císaře Ferdinanda I., až na druhou stížnost u zemského soudu 1562 v Brně zasedajícího, byl Matyáš sesazen, odsouzen k "vydání účtů", klášteru zabezpečena svobodná volba a klášter dán do bezprostřední ochrany zemského knížete. Matyáš sám se přestěhoval do premonstrátského

kláštera Milevska v Čechách, kde zemřel. - Teprve za XXIV. probošta Kašpara Schönauera /1562-1570/ se poněkud zlepšilo postavení kláštera, když na místě dosud většinou dřevěného probošství postavil zděné, dále klenuté chlévy, a že po jeho smrti zůstalo přes 1.500 zlatých, dluhopis 1.000 zlatých a jiných na 100 kusů dukátů: stavěl právě farní dvůr u sv. Jakuba v Jihlavě. Byly mu císařem předány tak jako již jeho předchůdci Ondřejovi II. vedení a správa kláštera Želiv. Když byl roku 1570 zvolen opatem v Zábrdovicích, podržel sice Želiv, zřekl se ale Nové Říše. Následkem toho ztratila Nová Říše nárok na Želiv, dokonce i na faru u sv. Jakuba v Jihlavě; neboť zatímco Kašpar Schönauer jako opat ze Zábrdovic a jeho následovník v Nové Říši XXV. Urban /1570-1595/ si dělali nároky na Želiv, byl tento roku 1591 císařem Rudolfem II. přiknuta strahovskému opatu Lohelovi a zůstal k němu připojen až do roku 1643; teprve v tomto roce byl při řádové kapitule konané v Nové Říši za předsednictví "cuckého opata Benedikta Lachenia, generálního vikáře, znovu ustanoven želivský opat Štěpán jako takový a dosazen nezávisle na Strahovu. Když Urban nastoupil probošství v N.Říši, byly zde již jen 4 sestry, převorka Dorothea, Manda /Magdalena/, Maruška a Anna Černická z Kačova. Brzy zemřela převorka a na její místo nastoupila Anna Černická; nedlouho nato zemřely i dvě sestry Manda a Maruška a tak zůstala Anna docela sama. Sekta pikardistů se rozmnožila v celém okolí a také mezi klášterními poddanými, navíc odpor vůči klášternímu životu způsobil, že se žádné kandidátky do N. Říše nehlásily, proto již zábrdovický opat /otec/ myslel na to, že po vymření sester obsadí Novou Říši bratry: proto již roku 1582 dva premonstráti ze Zábrdovic, frater Mikuláš a frater Tomáš Hříšnej, skládali profesí pro N.Říši. K poznání

tehdejších náboženských poměrů slouží dopis Želivského opata Kašpara Schönauera novoříšskému proboštovi Urbanovi z roku 1579, podle kterého prý po více než dvaceti letech poprvé pokřtil zase jednoho chlapce v Jihlavě v přítomnosti jihlavské městské honorace podle katolického ritu. Tento probošt Urban, který se velmi zasloužil o klášter, zemřel roku 1595. V následujícím roce byla poslední sestra Anna Černická na návrh strahovského opata a generál. vikáře Lohela se schválením generálního opata z Prémontré Františka a Longo Prata převezena do ženského kláštera Chotěšov v Čechách, a tak přestala existovat Nová Říše jako ženský klášter. Poslední převorka zemřela v Chotěšově.

II. Mezivládí /1595 - 1641/

Nyní neexistoval v Nové Říši žádný konvent panen, který by si volil probošta, jak to až dosud bylo zvykem a řádem, k tomu se nenašel v zábrdovickém klášteře žádný profes, jemuž by se mohl svěřit tak těžký úřad, tak ustanovil gen. vikář Lohel ze Strahova podpřevora z Louky Sebastiana Chotěbořského XXVI. proboštem v N.Říši /1595-1599/, k čemuž dal svůj souhlas Otec opat. Nekatolíci z Nové Říše a okolí by asi rádi viděli po skončení ženského konventu také celkové zrušení kláštera a rozdělení statků mezi sebe, ale N.Říše měla dále existovat, vždyť 1598 bylo proboštovi představenými řádu uloženo, aby bez prodlení pečoval o přijetí a výchovu schopných jedinců k obsazení kláštera muži premonstrátského řádu, aby i nadále byla splněna vůle a záměr zakladatele. Probošt Šebestián se však málo staral o blaho kláštera, právě tak jako jeho nástupce XXVII. Jan Kostelecký /1595-1605/ ze Zábrdovic. Prvý byl zvolen r.1599 opatem v Louce, druhý byl pro neschopnost poslán zpět do zábrdovického konventu, kde zemřel jako podpřevor. Tehdy byli v Zábrdovi-

cích většinou maldí kněží, proto si netroufali dát jednoho z nich za probošta do Nové Říše v tak těžkých poměrech. Ale právě v tomto případě dokázal pomoci velký duch generálního vikáře Lohela a ten poslal do N.Říše svého sekretáře a kantora ze Strahova, Adama Skotnického /zvaného Scottus/, aby vedl klášter; a zajisté Lohel nemohl zvolit žádné vhodnější řešení, vláda tohoto probošta XXVIII. Adama spadá do nejbouřlivější doby /1605-1631/, ale tento neohrožený muž dokázal své postavení utvrdit železnou vytrvalostí a starat se jak o duchovní, tak o materiální blaho kláštera. Při jeho nastoupení byla největší část klášterních poddaných nekatolíky; poškozovali klášter, odpírali poslušnost a podporováni zahraničními "statkáři", především zarytými pikardity, prováděli velké náboženské nepokoje. Dva novoříšští usedlíci se dokonce dopustili osobního násilí na proboštovi a tento byl donucen utéci do Telče. Při vypuknutí třicetileté války musel společně s krásnickým farářem ještě jednou utéci do Telče, kde se zdržoval třináct týdnů. Během této doby strašně řádili nepřátelé v klášteře a kostele. Obrazy a sochy svatých byly strašně zohaveny a vyhozeny ven, tabernákl rozbit, soše sv. Petra vypíchnuty oči a byla s miskou v ruce veřejně vystavena na prostranství, aby vybírala mýto. Kostel byl změněn v modlitebnu a byl povolán nekatolický kazatel z Jemnice.

V roce 1620 byly tyto nepříjemnosti zastaveny, = rebelové potrestáni a probošt zase dosazen ve své právo. Nemalé rozpaky mu připravila okolnost že poddaní, kteří zůstali katolíky, žádali "sv. Večeři" pod obojí způsobou, zvláště proto, že sami jezuité v Telči tak podávali sv. přijímání všem lidem. Když uvažujeme, s jakými kalamitami musel Adam bojovat, a že přesto uprostřed tohoto neklidu udržel majetkový stav kláštera

a ještě jej koupí a výměnou dokázal zvětšit o vesnice Rozseč, Svojkovice, Vystrčenovice a Bohuslavice a dokonce roku 1616 začal stavět nynější konvent, vidíme velikost jeho ducha a jeho činnost. Tento muž tak velmi se zasloužil o náboženství, stát a klášter, výborný kněz a vzdělaný řeholník, zemřel 3.ledna 1631. Adamův následovník XXIX. Laurenc Plocar /1631-1649/ z Louky, obsadil 1634 faru St.Říše stálým farářem na žádost tamní obce a velmi horlivé katoličky paní z Brtnice Polyxeny Collato, na příkaz gener.vikáře Kašpara Questenberka ze Strahova, dokončil stavbu konventu 1638 a právě za něho byli do N.Říše uvedeni muži-bratři. V Nové Říši žilo sice již více kněží premonstrátského řádu, avšak plné osídlení se stalo teprve 1641.

III. Nová Říše jako mužský klášter od r. 1 6 4 1 .

Dlouho chovaný záměr představených řádu obsadit klášter N.Říše muži, k čemuž již roku 1582, pak 1634 skládalo profesi pro N.Říši několik jedinců v Zábrdovicích, byl realizován teprve roku 1641. Otec opat Benedikt Waltenberger poslal ze svého konventu osm bratří, kteří byli slavnostně uvedeni do N.Říše na svátek Nejsv. Trojice 16.května zábrdovickým převorem Petrem Musculem. Byla-li N.Říše od svého založení přes více než čtyři a půl století útočištěm pro řeholnice, které se chtěly věnovat v tichém ústraní službě Boží, měla-li do té doby jen jeden specifický účel, od nynějška měla být jakousi misionářskou stanicí pro západní část Moravy a tím i útočištěm k ochraně katolicismu, který právě v této oblasti byl od dob husitských nepokojů tak velice ohrožován. Tuto úlohu plní klášter až do dnešních dnů. Ještě hned za Vavřince Plocara byli do

řádu přijati 3 noví jedinci a již za jeho následníka XXX. Engelberta Benátka /1649-1661/ bylo připuštěno k profesi deset bratří. Co se nepodařilo onomu poněkud prudkému proboštu Vavřincovi, toho dosáhl opatrný a laskavý Engelbert. Od začátku náboženských nepokojů a válek odpadlo, jak již uvedeno, mnoho klášterních poddaných od katolicismu, stalo se nepřáteli kláštera a duchovenstva a osobovalo si mnohá práva atd. Po čase se většina obyvatel N.Říše a okolí zase stala katolíky, ač ještě chovala zášť /předsudky/ vůči různým privilegiím ke škodě kláštera, takže mezi ním a poddanými vznikly časté třenice, které přes mnohé žaloby a stížnosti stále trvaly. Teprve 1652 byla mezi Engelbertem a trhovým spolkem v N.Říši u císař. zemského tribunálu v Brně uzavřena smlouva, kterou mohly být všechny dosavadní třenice urovnány. V r.1654 propůjčil papež Inocenc X. na žádost pražského arcibiskupa Arnošta Adalberta Harracha novoříšskému proboštovi a jeho následovníkům právo pontifikálíí. Ačkoliv klášter v době švédských válek mnoho trpěl hromadným ubytováním a válečnými daněmi a ač majetkový komplex kláštera získal mnohem víc jednotlivců než dříve, začal již Engelbertův následník XXXI. Matouš Sebastanský /1661-1687/ zábrdovický profes, stavět nový kostel, k čemuž mu významně pomohl velkým darem 2.000 zlatých dobrodinec Martin Hlouček de Rosenau, farář z Kdousova. Sotva však dokončil, stal se kostel spolu s klášterem a 17 domy v Nové Říši obětí plamenů a utrpěl tolik, že po požáru musel být v konventních budovách zřízen nouzový oltář, aby se mohly konat bohoslužby. Poté ještě k tomuto neštěstí přišly nové velké daně, není tedy divu, že klášter jak za tohoto zbožného probošta, i za jeho výborného následníka XXXII. Karla Kratochvíle /1687-1698/ upadl do značných dluhů. Ze klášterní disciplína v N.Říši musela

výtečná, svědčí přízeň, která byla prokazována klášteru ze strany několika cizích prelátů, kteří jej rádi navštěvovali. Tak zde prožil své poslední dny bývalý Loucký opat; 1692 jej navštívil opat od sv. Vincence z Vratislavi, vzal sebou novoříšského klerika Karla Kammela na theologická studia do Vratislavi a daroval zdejšímu klášteru prvních šest almucí a N. Říše byla vždy při generální vizitaci a provinčních kapitulách chváleja.

Velmi starostlivý o disciplínu, o kostel a klášterní majetek byl XXXIII. probošt Bernard Leupold z Löwenthalu /1698-1708/, první, který byl zvolen z domácích bratří. Nechal malovat hlavní oltářní obraz sv. Petra a Pavla pro klášterní kostel 1704 a zhotovit nádhernou kazatelnu a obě věžní kopule a postavil roku 1708 kostel sv. Kříže u silnice do Telče. On též přispívá klášteru v husitských válkách ztracenou bývalou samotou Sedlatice, staví ji r. 1704, dále staví residenci, kupuje 1705 od budiškovického majitele Maxe von Castello pěkný les Jechovec u St. Říše a v tomtéž roce začíná stavět zájezdní hostinec u "Bílého anděla" na císařské silnici u Svojkovic; bohužel, smrt učinila konec jeho příznivé činnosti r. 1708. Jím začaté stavby dokončil jeho následovník XXXIV. Petr Pavel Credis /1708-1724/ a vedle residence založil novou nájemní ves. Skrze probošta, pozdějšího opata, XXXV. Augustina Výminko /1725-1755/ dosáhl druhého hlavního smíru mezi klášterem a obcí N. Říše 12. prosince 1731. Z devíti bodů tohoto vyrovnání je nejdůležitější druhý, podle něhož jedná obec až do dneška; ten totiž určuje, že klášterem vystavěné sýpky v N. Říši mají zůstat stát, že ale v obvodu kolem nich ani klášter ani obec nesmí něco stavět.

V r. 1733 bylo probošství N. Říše povýšeno na opatství. Augustin Výminko, první opat, o kláš-

ter velmi zasloužilý, dožil se 50tiletého jubilea své profese a přijal během svého představenství 25 noviců, na novoříšský klášter - v němž se nikdy nenacházelo přes 24 kapitulářů - značný počet. Byl-li tento opat vysoce zasloužilý, nebyl menší ani jeho následovník XXXVI. Josef Pelikán /1755-1792/, vždyť tento jej dovedl k takové velikosti, že vedle Adama Skotnického může být nazván druhým největším mužem, kterého Nová Říše měla. Jeho péči může děkovat klášterní kostel za svou nynější úpravu a výzdobu. Josef postavil faru ve Staré Říši, kostel a faru v Krásonicích, ozdobil a obohatil knihovnu, zásobil novoříšský, krásnický a staroříšský kostel nádobami a rouchy a uzavřel svůj činnorodý a zpožný život roku 1792. Epigram na jeho hrobce u oltáře Bolestné Matky Boží zní takto: Jesu Bone Peccatorem Abjicere Noli hoc aspiravit usque expiravit die 19.mense Junio 1792 - dává dostatečné znamení o jeho pokorné zpožnosti. -

Náš klášter, ušetřen zrušení za císaře Josefa II., by se téměř rozpadl sám od sebe v dobách opata XXXVII. Jana Nepomuka Pelikána /1793-1819/, kdyby mocná ruka tohoto opata nevedla kormidlo jaksepatří. Ačkoli tento opat získal pro klášter velmi mnoho jmění, přece však se nedá popřít ani to, že také mnoho pozemků kláštera přišlo vniveč částečně za směšně nízkou cenu, částečně jinak. Jeho první starostí bylo dostat do N.Říše různá farní beneficia ze zrušených klášterů, např. Louky atd. obsadit je novoříšskými kapituláry, a tak rozmnožit činnost tohoto kláštera zvenčí, což se ale nepodařilo. Ještě jeden velkolepý plán choval opat Nepomuk. Na radu c.k.dvorního sekretáře Chornitze podal k "nejvyšší vládě" žádost, zda by mu mohlo být dovoleno přestěhovat kanonii do Telče, tam převzít faru a zříditi gymnasium, na které by

klášterní kněží mohli působit jako profesoři. Protože však podle komise krajského hejtmantství v Jihlavě bylo přesídlení považováno za příliš drahé a "nákladné", a navíc tamní klášter byl určen jako nezpůsobitý k adaptaci na kasárna nebo docela jako veřejná budova, žádosti opata nebylo vyhověno. Aby ale přece věda byla podporována, založil sám v klášteře gymnasium a šlechtický konvent roku 1800; v prvním roce čítalo gymnasium pouhých 16 žáků, jejich počet ale vzrostl až na 85. Z různých ohledů na domácí poměry zavřel však opat sám gymnasium roku 1808. - Prelaturu, trakt s velkým sálem a byty zaměstnanců začal Nepomuk stavět 1802; stavěl také statek v Rozseči a koupil v Brně dům na Zelném trhu, který dříve patřil klášteru Saar. Opat koupil roku 1804 od vídeňského dvorního sekretáře Mayersfelda sbírku obrazů za 4.000 zlatých a od dvorního medailisty Würtha který vyučoval v klášteře studenty kreslení, pěknou sbírku o 200 obrazech z pohanských dějin a mytologie /basreliefy na alabastrové váze v osobním vlastnictví/ ve zlatých rámech za 600 zlatých. Po přestávce 16 let přišli opět kandidáti do řádu a byli oblečeni, neboť josefinská éra působila na mládež škodlivě, že tak dlouhou dobu se nedostal do řádového společenství žádný přírůstek. Avšak utěšitelná situace v N.Říši neměla trvat dlouho. Války, ubytování, neúrodná léta, velká drahota roku 1804, trojnásobné zvýšení daní roku 1810, peněžní inflace, dodávky stříbra do Vídně /z Nové Říše 200 marek/, a k tomu všemu 24. listopadu 1813 vypuknuvší požár, který zpustošil klášter spolu s kostelem - to všechno tak poškodilo klášter, že se obávali, aby nezanikl; však jak bylo uvedeno, opat neklesl na mysli, ale pečoval hned o obnovení. Jak velká byla tenkrát bída, je patrné z toho, že k vůli požáru bylo celé první patro neoby-

vatelné, proto zůstali doma jen opat, prořizor a farář; ostatní kapituláři se odebrali ke svým příbuzným a čtyři kněží našli na dlouhý čas bratrské přijetí v klášteře Gerasu, dále bylo několik objektů pronajato, jako např. dům v Brně hospodářský dům "U Bílého anděla" atd. a ještě musely být přijímány peníze, aby mohl být klášter obnoven. Všechno toto tak zapůsobilo na preláta, že od doby požáru byl nemocný, až 18. ledna 1819 zemřel, poté co se na smrtelném loži sám modlil "Commendatio animae" s okolostojícím bratry. - První starostí jeho nástupce XXXVIII. Baptisty Sobotky /1819-1820/ byl získat zpět některé prodané objekty a pracovat na obnovení kláštera; bohužel ale jeho vláda byla zcela krátká, neboť již po 14 měsících ho zasáhla smrt. Dokončení obnovy dospělo ke konci teprve za opata Ferdinanda Seky XXXIX. /1821-1852/. A věru tento prelát měl před sebou ne malou úlohu: zastřešení kláštera, kostela, věží, adaptace pokojů v prvním patře, omítnutí hrubé stavby a k tomu ještě obrovské dluhy. Ale pilnou starostlivostí opat s vydatnou pomocí tří jemu oddaných rádců z řad kapitulárů, stály brzy klášter a kostel úplně zastřešeny a obnoveny a 1844 byly již všechny dluhy - 41.171 zlatých umořeny, takže v klášteře se mohlo zase volněji a radostněji dýchat. Byl ale také nejvyšší čas, že se klášter osvobodil od tíže dluhů, neboť po pozemkové, robotní a desátkové odluce, musely být klášterní příjmy nejen menší, ale i ekonomické hospodaření více nebo méně muselo přejít na jinou kolej, to znamená režijní náklady při ekonomii musely být zvýšeny, jak u každého jiného velkostatku. Opat Ferdinand, který zajistil mnohá cenná zařízení a nádoby, zemřel na nešťastnou operaci kamenů ve Vídni roku 1852 a, do je pozoruhodné, byl zaopatřen v den svého ustanovení svátostí nemocných a zemřel o svém princiálním dni 24.8.1852.

Opatu XL. Dr. Fridrichu Franzovi /1853-1860/ leželo velmi na srdci udržování a zkrášlování Božího domu, takže restauroval kostel sv. Kříže, opatřil jej novými varhanami, rád celebroidal mši sv. v kapli Matky Boží "na kopečku" u N. Říše, vystavěné roku 1788 prelátem Josefem, sám putoval do Maria-Zell a všemožně podporoval všechny pobožnosti a zbožné podnikání. Bedřich pořídil nová kostelní roucha a 12 nových Almucí a v jeho době roku 1855 se konala apoštolská vizitace kláštera Ignácem Feigerlem, biskupem ze St. Pölten, který byl delegován za vizitátora premonstrátského řádu v Rakousku od pražského kardinála J. E. knížete Bedřicha Schwarzenberka. Již od r. 1810 musel klášter platit 1.000 zlatých za udržování jednoho profesora fyziky a užité matematiky na filosofickém učilišti v Brně, kde dosud tradičně učili piaristé, 1819 musel klášter sám obsadit tento předmět jedním členem, stejně Rajhrad a St. Brno a ustavit profesora na zbývající předmět, samozřejmě na útraty kláštera. Bedřich Franz působil na shora uvedeném učilišti v Brně 1824-42. V r. 1856 byl tento klášter osvobozen od ustanovování profesorů. -

Za mladistvého opata XLI. Arnošta Šírka /1860-1868/ byl klášterní kostel uvnitř i zevně zceřa renovován. Malíř Schiller ze Znojma očistil fresky a dal jim novou svěžest a zlatník Ant. Jungnickl, bývalý znojemský měšťan, pozlatil oltáře a renovoval také kazatelnu a stallu; celá renovace kostela stála přes 5.000 zlatých. Opat Arnošt zřídil 1863 v klášterním kostele nový boční oltář ke cti sv. zemských patronů Cyrila a Metoděje, zvětšil klášterní knihovnu, koupil a zlepšil byty lesního personálu. - Zatímco novoříšskému klášteru v této době byly inkorporovány kromě novoříšské fary jen fary ve St. Říši a v Krásonicích, usiloval

opat XLII. Dr. Václav Krátký /1869-1876/ rozmnožit stanice duchovní péče, pamětliv úkolu premonstrátského řádu, který se má snažit kromě kontemplativního života ještě o pastorační a vzdělání lidu. Podařilo se mu s pomocí tamní obce založit farní beneficium v Dlouhé Brtnici a již od roku 1872 je toto nové stanoviště obsazeno jedním novoříšským profesem, k jehož vydržování ovšem klášter přispíval 5/6 ročně. Tento učený prelát, výtečný znalec řečí, o čemž podal důkaz vydáním srovnávací Gramatiky románských jazyků, věnoval svou pozornost také zvelebení lesní kultury, snažil se o koupi a výměnu klášterních statků, od dalších záměrů byl zdržen náhlou matčinou smrtí. Pro své mnohé zásluhy o Církev a stát byl Dr. Krátký už jako ředitel c.k. katolického gymnasia v Heřm. Městci vyznamenán Jeho Majestátem řádem Franze Josefa a jako opat v r. 1876 řádem Železné koruny III. tř. - Od 10. listopadu 1876 stojí v čele vele-důstojný pán Antonín Hauber, který je z novoříšských klášterních představených XLIII., z infulovaných XIV., z těch obdrževších "gremium" X. a jako opat IX.

Klášter Nová Říše jako mužský klášter vždy měl muže, kteří kromě základního povolání premonstrátského řádu žili také vědě, a my se chceme zmínit o těch několika, jejichž činnost z tohoto století je ještě v paměti, jsou to: Norbert Ritschel, první profesor na filosofickém učilišti v Brně, který má první zásluhu o sběr a uspořádání domácích dějin kláštera a krasonické fary a jehož data také většinou dala podklad pro dosavadní spisy, pak Dr. Bedřich Franz, který první pracoval v daguerotypii, Dr. Václav Krátký, výtečný znalec řečí, Mainhard Schubert, 8 let profesorem v Brně, milovaný svými žáky a vyznamenáný zlatým křížem s korunou ke své "sekundici" v r. 1873.

Že klášter v Nové Říši věrně odpovídal svému skvělému povolání až do dnešní doby, svědčí také okolnost, že ačkoli nekatolíci na Moravě prudce se vrhali proti katolické Církvi, a ve východní části r.1620 připravili mučednickou smrt bl. Sarkandrovi, - novoříšský probošt Adam Scotus v té době na západní Moravě bránil katolicismus s apoštolskou odvahou a mnohou pomýlenou ovcí přivedl zpět k pravdě. Od té doby působili novoříšští premonstráti přes svůj nepatrný počet požehnaně na více než 35 různých cizích stanicích duchovní péče právě na západní Moravě, jako faráři, administrátoři, kooperátoři a kazatelé v nejrůznějších dobách.

Klášter Nová Říše 19.března 1881

Cyril Židek

klášterní farář.

